

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 8ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1981

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΥΠΟΔΟΧΗ
ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΜΑΝΟΛΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν δεξιοῦται σήμερον ἐπισήμως τὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. Μανόλην Χατζηδάκη, ἐκλεγέντα κατὰ Μάιον 1980 τακτικὸν μέλος αὐτῆς εἰς τὴν ἔδραν τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας τῆς Τάξεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν. Ὡς πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος προσαγορεύω ἐγκαρδίως ὑμᾶς, κ. Συνάδελφε, καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν κ.κ. Συναδέλφων Ἀκαδημαϊκῶν συγχαίρω ὑμῖν ἐν βαθείᾳ χαρᾷ, τιμῇ καὶ ἀγάπῃ.

Ὁ κ. Μανόλης Χατζηδάκης, γεννηθεὶς ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τὸ ἔτος 1909, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ πτυχίον καὶ βραδύτερον τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα κατὰ τὸ ἔτος 1943. Ἐν τῷ μεταξὺ διηύρυνε τὰς σπουδὰς του ἐν Παρισίοις καὶ Βερολίῳ, εἰδικευθεὶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. Ἐσταδιοδρόμησε δὲ ἐν ἀρχῇ μὲν ὡς ἐπιμελητῆς τοῦ Μουσείου Μπενάκη, εἶτα δὲ καὶ ὡς διευθυντῆς αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ὡς Ἐφορος Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὡς Γενικὸς ἔφορος ἀρχαιοτήτων, ἔτι δὲ καὶ ὡς μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου κατὰ τὰ ἔτη 1934 μέχρι 1975, ὅτε ἐσνταξιοδοτήθη. Παραλλήλως πρῶτον ἀνέλαβεν εἰδικὰς κρατικὰς ἀποστολὰς εἰς Ζάκυνθον, Ἄγιον Ὄρος, Βενετίαν, Μοῆν τοῦ Σινᾶ καὶ Ἱεροσόλυμα, δεύτερον διετέλεσεν ὀργανωτῆς τῆς διεθνοῦς ἐκθέσεως (ἠ Ἑξέλιξις τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης - Τέχνη Εὐρωπαϊκῆ), ἐν Ἀθήναις 1964, ὁμοίως τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου συντηρήσεως ἔργων ζωγρα-

φικῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ, 1964 - 1967, τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰῶου Διεθνoῦς Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἐν Ἀθήναις 1976, ὡς καὶ τῆς Ἐκθέσεως Βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ τὸ 1976, τρίτον ἐξελέγη ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν Πανεπιστημίων Βρυξελλῶν καὶ Ἀθηνῶν καὶ μέλος τοῦ Βυζαντινοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Παλέρμον καὶ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν Βιέννης καὶ Βελιγραδίου καὶ ἄλλων διεθνῶν Ὁργανώσεων καὶ τέταρτον, συμμετέσχεν εἰς πολλὰ συνέδρια καὶ συμπόσια, ὡς εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια Βυζαντινῶν Σπουδῶν Παλέρμον 1951, Θεσσαλονίκης 1953, Μονάχου 1958, Ἀχρίδος 1961, Ὁξφόρδης 1966, Βουκουρεστίου 1971, Ἀθηνῶν 1976, τὸ ὁποῖον καὶ ὠργάνωσεν, ὡς καὶ τοῦ τελευταίου τῆς Βιέννης 1981, προσέτι δὲ εἰσηγητῆς διαφόρων συμποσίων, τυχόν διαφόρων τιμητικῶν διακρίσεων. Τέλος ὁ συνάδελφος κ. Χατζηδάκης ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἐκτεταμένον συγγραφικὸν ἔργον, περιλαμβάνον πολυαριθμούς μελέτας νέων ἀγνώστων μνημείων, κυρίως ζωγραφικῆς, ἐν οἷς καὶ ἑκατοντάδων φορητῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ διακεκριμένου νέου ἀκαδημαϊκοῦ θὰ παρουσιάσῃ ἕτερος Συνάδελφος, ἀρμοδιώτερος ἐμοῦ.

Ἀξιότιμε κ. Συνάδελφε,

Εἶμαι εὐτυχῆς ὑποδεχόμενος ὑμᾶς σήμερον ἐνταῦθα ἐν μέσῳ τῶν κ.κ. Συναδέλφων, ἐξ ὀνόματος τῶν ὁποίων σᾶς καλωσορίζω, εὐχόμενος ὑμῖν μακροημέρευσιν ἐν ὑγείᾳ καὶ δυνάμει πολλῇ πρὸς συνέχισιν καὶ ἐπαύξησιν τῆς μεγάλης ἐπιστημονικῆς προσφορᾶς σας εἰς τε τὸν κλάδον τὸν ὁποῖον θεραπεύετε καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ ἐπὶ τούτοις μετὰ βαθείας χαρᾶς παραδίδω ὑμῖν τὸ μέγα διάσημον τοῦ τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Καὶ τώρα παρακαλῶ τὸν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας ὀρισθέντα ἀκαδημαϊκὸν κ. Παντελεὴν Πρεβελάκη, ὅπως προσφωνήσῃ τὸν νέον Συνάδελφον, κατὰ τὰ καθιερωμένα.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΑΝΤΕΛΗ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ

Ἀγαπητὲ καὶ ἀξιότιμε συνάδελφε κ. Μανόλῃ Χατζηδάκη,

Κατ' ἐξουσιοδότηση τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σᾶς ἀπευθύνω ἐξ ὀνόματος τῶν συναδέλφων σας τὸν καθιερωμένον χαιρετισμό, κατὰ τὴ σημερινὴ ἐπίσημη ὑποδοχὴ σας στοὺς κόλπους τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς χώρας. Καὶ τὸ πράττω μὲ ἰδιαίτην χαρὰ, ὡς συμπατριώτης σας, ὡς ὁμήλικος καὶ ὁμότεχνος.

Γεννηθήκατε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης στὰ 1909. Μετὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς στὴ Μεγαλόνησο, φοιτήσατε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστήμιου τῶν Ἀθηνῶν, πὸν σᾶς ἀπένευμε τὸ πτυχίον ἐπιτυχοῦς ἀποφοιτήσεως στὰ 1933. Δέκα ἔτη ἀργότερα, ἡ ἴδια Σχολὴ σᾶς ἀναγόρευσε διδάκτορα. Στὸ χρόνον πὸν μεσολάβησε μεταξὺ πτυχίου καὶ διδακτορικοῦ διπλώματος, παρακολουθήσατε στὸ Παρίσι, ὡς ὑπότροφος τοῦ Μουσείου Μπενάκη, μαθήματα βυζαντινῆς τέχνης, μὲ διδασκάλους τὸν Gabriel Millet καὶ τὸν André Grabar, καὶ στὸ Βερολίνο μαθήματα κλασικῆς ἀρχαιολογίας μὲ τὸν G. Rodenwaldt, μουσουλμανικῆς τέχνης μὲ τὸν E. Kühnel καὶ παλαιοχριστιανικῆς τέχνης μὲ τὸν F. Gerke.

Προικισμένοι μὲ σπάνια πνευματικὰ χαρίσματα καὶ ἐφοδιασμένοι μὲ ἰσχυρὲς γνώσεις, προσήλθατε στὸ στίβον τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως, καὶ διακριθῆκατε ὡς δημόσιος λειτουργὸς σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἱεραρχίας τοῦ κλάδου τῆς ἀρχαιολογίας. Ὅταν στὰ 1975 σᾶς κατέλαβε τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας, κατείχατε τὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν. Διατελέσατε ἐπίσης Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Μπενάκη, ὅπου προσφέρατε σημαντικὰς ὑπηρεσίας ἐπὶ 37 ἔτη. Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας σας, σᾶς ἀνετέθησαν εἰδικὲς ἀποστολὲς στὴ Ζάκυνθο, στὸ Ἅγιον Ὄρος, στὴ Βενετία, στὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου πραγματοποιήσατε ἀξιωματικόν ἔργο διασώσεως, συντηρήσεως, καταγραφῆς καὶ ἐκδόσεως πλήθους καλλιτεχνημάτων τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας.

Ἡ δραστηριότητά σας δὲν περιορίσθηκε στὰ ὑπηρεσιακά σας καθήκοντα. Ὁργανώσατε στὰ 1964, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, τὴ μεγάλη διεθνή ἔκθεσιν «Ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη — Τέχνη Εὐρωπαϊκὴ», γιὰ τὴν ὁποία δημοσιεύθησαν εὐμενέστατα σχόλια. Ὁργανώσατε καὶ διευθύνετε τὸ Κεντρικὸ Ἐργαστήριον Συντηρήσεως ἔργων ζωγραφικῆς στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1964 - 67. Διατελέσατε γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 15οῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν στὴν Ἀθήνα τὸ 1976. Τὸν ἴδιον χρόνον ὀργανώσατε τὴ μεγάλη Ἐκθεσὴ Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη. Διατελέσατε Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ Πρόεδρος τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ συνεργασθήκατε στὰ ἐπιστημονικὰ τῆς δημοσιεύματα. Ἀναπτύξατε συναφῆ δραστηριότητα ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Association Internationale des Études Byzantines, ὡς ἀντεπιστέλλον μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βελιγραδίου, ὡς μέλος τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοῦ Institute for Advanced Study τοῦ Princeton καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων καὶ σωματείων. Ἐπὶ πλέον ἐλάβατε μέρος σὲ πολλὰ

διεθνή συνέδρια Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ προέβητε σὲ σημαντικὲς εἰσηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις γιὰ θέματα τῆς εἰδικότητάς σας.

Γιὰ τὴ μακρὰ καὶ ἀποδοτικὴ ἐπιστημονικὴ σας δραστηριότητα τιμηθήκατε ἀπὸ τὴ χώρα μας μὲ τὸ χρυσὸ σταυρὸ τοῦ Τάγματος Γεωργίου τοῦ Α' καὶ τὸν Ταξίαρχο τοῦ Φοίνικος, καὶ ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπή, μὲ τὸ διεθνὲς βραβεῖο *Gottfried-von-Herder*. Ἀναγορευθήκατε ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Ἐλεύθερου Πανεπιστήμιου τῶν Βρυξελλῶν καὶ τοῦ Πανεπιστήμιου τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Βυζαντινὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Παλέρμου σᾶς ἀνακήρυσσε ἐπίτιμο μέλος του, καὶ τὸ ὄνομαστὸ Κολλέγιο τῆς Γαλλίας σᾶς ἐκάλεσε νὰ διδάξετε ἀπὸ τὸ βῆμα του. Χθὲς ἀκόμα, στὸ Βυζαντινὸ Συνέδριο τῆς Βιέννης (Ὀκτώβριος 1981) ἐπανεξελέγητε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Βυζαντινῶν Σπουδῶν (1981-86). Κορύφωμα αὐτῶν τῶν διακρίσεων ἀποτελεῖ ἡ σταθερὴ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου σας ἀπὸ ξένους συναδέλφους σας μεγάλου κύρους ὡς ὁ *Kurt Weitzmann*, ὁ *Otto Demus* κ.ἄ.

Δραστηριότητα τόσο πλούσια μποροῦσε νὰ γεμίσει τὸ βίο ἐπιστήμονα. Ἄλλὰ ἡ ἔμφυτη φιλοπονία σας σᾶς ὥθησε στὴ συγγραφή πολυάριθμων μελετῶν, ποὺ δημοσιεύθηκαν αὐτοτελῶς ἢ σὲ ἔγκυρα περιοδικὰ καὶ λεξικά. Χαρακτηριστικῶς μπορεῖ κανεὶς ν' ἀναφέρει ὅτι στὰ μελετήματά σας ἐπισημαίνονται ἢ παρουσιάζονται γιὰ πρώτη φορὰ περισσότερα ἀπὸ 100 τοιχογραφημένα μνημεῖα βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς στὴ χώρα μας, καὶ δημοσιεύονται, ἐπίσης γιὰ πρώτη φορὰ, περισσότερες ἀπὸ 700 φορητὲς εἰκόνες.

Στὰ συνθετικὰ σχεδιάσματά σας διατυπώσατε γνῶμες καὶ σκέψεις διαμορφωμένες ἀπὸ τὴ μακρὰ ἐξοικείωσή σας μὲ τὰ προβλήματα τῆς ἐπιστήμης σας. Ἐξετάσατε θέματα ὅπως ἡ συνέχιση τῆς ὕστερης Ἀρχαιότητος στὴ Βυζαντινὴ τέχνη καὶ τὸ φαινόμενο τῶν λεγομένων ἀναβιώσεων τῆς κλασικῆς παραδόσεως, καὶ μελετήσατε τὴ σχέση τῆς βυζαντινῆς τέχνης πρὸς τὴ μεσαιωνικὴ τέχνη τῆς Δύσεως. Ἀκόμα καὶ εἰδικὰ ἄρθρα σας, ὅπως τὸ «Εἰκονοστάσιον» στὸ *Realexikon zur byzantinischen Kunst*, ἀποτελοῦν ἐπισκοπήσεις φαινομένων ποὺ ἐξελίχθησαν μέσα στὸ χρόνο. Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ συνθετικὰ σχεδιάσματά σας ἔχουν περιληφθεῖ σὲ συλλογικὰ ἔργα ὅπου ἔχουν συμπράξει ἐπιφανεῖς ξένοι ἱστορικοὶ τῆς τέχνης.

Χώρα ἀπὸ τὰ συνθετικὰ αὐτὰ σχεδιάσματα, δημοσιεύσατε εἰδικὲς μελέτες ποὺ ἀναφέρονται στὴν παλαιοχριστιανικὴ, τὴ μεσοβυζαντινὴ, τὴν ὕστεροβυζαντινὴ καὶ τὴ μεταβυζαντινὴ τέχνη, καὶ εἰδικότερα στὶς φορητὲς εἰκόνες.

Ἀφορμὴ γιὰ τίς μελέτες ποὺ ἀφιερῶσατε στὴν παλαιοχριστιανικὴ τέχνη σᾶς ἔδωσαν οἱ ἀνασκαφὲς ποὺ ἐκτελέσατε στὰ πλαίσια τῶν ὑπηρεσιακῶν

καθηκόντων σας, όπως λ. χ. στη βασιλική τοῦ Ἰλισσοῦ, στη Μονή Καισαριανῆς, στη βασιλική στοῦ Κλαπὶ τῆς Εὐρυτανίας, καὶ ἄλλοῦ.

Στις μελέτες σας πὸν ἀναφέρονται στὴ μεσοβυζαντινὴ τέχνη ἐξετάσατε τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας καὶ προσφέρατε στοῦ εὐρύτερο κοινὸ ἔγκυρα βοήθημα, χωρὶς νὰ παραλείψετε νὰ ἀσχοληθεῖτε μὲ ἱστορικὰ καὶ χρονολογικὰ προβλήματα αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰ καὶ νὰ προτείνετε λύσεις, πὸν ἔχουν γίνεи γενικῶς ἀποδεκτές. Στὸ πιὸ πρόσφατο ἀπὸ τὰ μελετήματά σας αὐτῆς τῆς κατηγορίας, μὲ τὸν τίτλο («*Ἡ μεσοβυζαντινὴ τέχνη*») (640 - 1071), πὸν περιλαμβάνεται στὸν *Η'* τόμο τῆς («*Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*»), Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1979, σ. 274 - 325, συνοψίζετε ἀσφαλῆς γνώσεις ἀπὸ τὴ μακρόχρονη πεῖρα σας καὶ διατυπώνετε προσωπικὲς ἀπόψεις ὡς πρὸς τὴν κατάλληλη ἱστορικὴ μέθοδο γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν φαινομένων τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Ἡ ὑστεροβυζαντινὴ τέχνη (1200 - 1453) σᾶς ἀπασχόλησε ἐξ ἴσου. Προτείνετε γενικὲς θεωρήσεις καὶ ἐπανατοποθετήσεις τῶν ζητημάτων καὶ διατυπώσατε μορφολογικὲς παρατηρήσεις πὸν κατέληξαν στὴ διεκρίνιση παλαιότερων ὅρων ὅπως («ἀντικλασικός»), («ἀνατολική»), («μοναστική»), («ἐξπρεσσιονιστική») τέχνη κλπ. Ἐνα ἀπὸ τὰ εἰδικὰ ζητήματα πὸν μελετήσατε στοῦ κεφάλαιο αὐτὸ τῶν ἐρευνῶν σας, ὑπῆρξε τὸ θέμα τῆς λεγομένης («Κρητικῆς ζωγραφικῆς σχολῆς») τοῦ 14ου - 15ου αἰώνα. Οἱ ἀπόψεις πὸν διατυπώσατε στὴν προκειμένη περίπτωση συνέβαλαν στὴν ἀναθεώρηση ἐσφαλμένων κοινῶν τόπων. Οἱ ἐρευνῆς σας ἐστράφησαν ἐπίσης πρὸς διάφορα ἄλλα κέντρα, ὅπως λ. χ. τὸ Μυστρά. Τὸ ὑπὸ μορφὴν ὁδηγοῦ σύγγραμμά σας (1948) ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ὡς βασικὸ βοήθημα γιὰ τὴ μελέτη τῶν μνημείων, ἀλλὰ καὶ ὡς («ἔργο ἔρευνας καὶ σύνθεσης») (Α. Frolow). Στὴ μνημειακὴ ζωγραφικὴ, καὶ ἐν μέρει στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν τοῦ Μυστρά, ἔχετε ἀφιερῶσει καὶ ἄλλες εἰδικὲς μελέτες, χωρὶς νὰ λησμονοῦμε τίς μονογραφίες σας γιὰ τίς φορητὲς εἰκόνες τῆς μεσοβυζαντινῆς ἐποχῆς. Σύνθεση συμπερασμάτων μακροῦ διαλογισμοῦ ἀποτελεῖ τὸ πρόσφατο μελετήμά σας («*Ἡ βυζαντινὴ τέχνη*») (1071 - 1453), στὸν *Θ'* τόμο τῆς («*Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*»), Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1979.

Ἡ μετὰ βυζαντινὴ τέχνη ἀποτέλεσε γιὰ σᾶς ἀντικείμενο σοβαρῆς καὶ μεθοδικῆς ἔρευνας, πὸν σᾶς ὁδήγησε σὲ πολλὰ ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Ἡ πρώτη σχετικὴ ἐργασία σας χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1940, καὶ ἀναφέρεται στὴν ἐπίδραση πὸν εἶχαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Marcantonio Raimondi στοὺς μεταβυζαντινοὺς κρητικοὺς ζωγράφους ὡς πρὸς τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα. Ἀκολούθησαν συναφεῖς μελέτες σας, πὸν ἔριξαν φῶς στὶς γενικότερες ἐπιδράσεις τῆς δυτικῆς ζωγραφικῆς πάνω στὴν κρητικὴ. Τὸ εὐρὸ τοῦτο θέμα σᾶς ἔφερε φυσιολογικὰ στὴν ἔρευνα τῶν

έργων τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητός, τοῦ Δομίνικου Θεοτοκόπουλου καὶ ἄλλων Κρητικῶν ζωγράφων. Στὸ σημεῖο αὐτό, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παρατηρήσω ὅτι συναντήθηκαν τὰ ἐνδιαφέροντά μας καὶ ὅτι ὠφελήθηκα ἀπὸ τὶς μελέτες σας («Ὁ Θεοτοκόπουλος καὶ ἡ Κρητικὴ ζωγραφικὴ», τοῦ 1950, καὶ ἀπὸ τῆ μεταγενέστερη «Τὰ νεανικὰ τοῦ Θεοτοκόπουλου» (1963). Ἡ ἔρευνά σας γιὰ τὴ μεταβυζαντινὴ τέχνη δὲν περιορίστηκε στὴ μορφολογία καὶ τὴν εἰκονολογία, ἀλλὰ ἐπεκτάθηκε στὴν ἀξιοποίηση τῶν γραπτῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τὰ Βενετικὰ Ἀρχεῖα. Πολυάριθμοι καλλιτέχνες ἀνασύρθηκαν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Οἱ ἀπόψεις ποὺ διαμορφώσατε κατὰ τὴν ἔρευνα τῶν μνημείων τῆς μεταβυζαντινῆς τέχνης στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀποκρυσταλλώθηκαν σὲ δύο κεφάλαια τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ἡ μεταβυζαντινὴ τέχνη (1453 - 1669) καὶ ἡ ἀκτινοβολία της» καὶ «Ἡ τέχνη 1669 - 1821». Τὰ κεφάλαια αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐπιτυχητὴ δοκιμὴ νὰ συντεθεῖ ἡ ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν στὶς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ περιοχὲς κατὰ τὴν κρίσιμη γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ ἐποχῆ (15ος - 19ος αἰῶνας). Μὲ δικαιολογημένη ἀνυπομονησία οἱ βυζαντινολόγοι ἀναμένουν τὸ ὑπὸ ἔκδοση ἔργο σας («Ἑλληνες ζωγράφοι τῆς Τουρκοκρατίας»), ἴητοι τὸν ἀλφαβητικὸ κατάλογο δισχιλίων ὀνομάτων, μὲ βιογραφικὲς καὶ ἄλλες πληροφορίες, μαζὶ μὲ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἡ ἔρευνά σας γιὰ τὶς φ ο ρ η τ ἔ ς ε ἰ κ ὄ ν ε ς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐγκανστικὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ τοῦ βου αἰῶνα ποὺ ἐπισημάνατε στὸ Σινᾶ ἕως τοὺς διάφορους τύπους εἰκόνων ποὺ μελετήσατε στὴ Μονὴ Βατοπεδίου, στὴν Καστοριά, στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο καὶ ἄλλοῦ, σᾶς ὀδήγησε σὲ πρωτότυπα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξη τῆς εἰκονογραφίας ἐν γένει καὶ τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸ τέμπλο, ἀπλὸ χῶρισμα χωρὶς εἰκόνες, στὸ εἰκονοστάσιο. Τὴν ἔρευνά σας τὴ συνεχίσατε μὲ τὸν ἐπιστημονικὸν κατάλογο τῶν εἰκόνων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Συλλογῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας, καὶ ἀκολούθως μὲ τὶς «Εἰκόνες τῆς Πάτμου» καὶ ἄλλες ὑπὸ ἔκδοση μονογραφίες.

Στὰ πολυάριθμα δημοσιεύματά σας ποὺ ἀναφέραμε, ὀφείλουμε νὰ προσθέσουμε τὰ «Χρονικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας», τοὺς ἐπιστημονικοὺς καταλόγους καὶ ὀδηγοὺς τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ τὰ μελετήματά σας γιὰ τὴ μινωσοβυζαντινὴ μικροτεχνία. Τὸ σύνολο τῶν δημοσιευμάτων σας — ὅσων ἐκδόθηκαν αὐτοτελῶς καὶ ὅσων περιλαμβάνονται σὲ συλλογικὰ ἔργα ἢ περιοδικὲς ἐκδόσεις — ὑπερβαίνει τὰ 110, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τὶς βιβλιοκρισίες, τὶς νεκρολογίες, τὰ ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες κ.τ.ῶ. Τὰ ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες φέρουν στὴ μνήμη μας καὶ ὅσα κατὰ καιροὺς ἐγράφατε γιὰ τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ τέχνη.

Περαίνοντας τὴ χαιρετιστήρια προσφώνησή μου, ἀγαπητὴ καὶ ἀξιότιμη συνάδελφε, ἀναλογίζομαι μὲ σέβας τοὺς διαπρεπεῖς μελετητὲς τῆς βυζαντινῆς τέχνης

καὶ ἀειμνήστους συναδέλφους μας στὴν ᾽Ακαδημία : τὸ Γεώργιο Σωτηρίου, τὸν ᾽Αναστάσιο ᾽Ορλάνδο καὶ τὸν ᾽Ανδρέα Ξυγγόπουλο. Ὡς ἄξιον συνεχιστῆ τοῦ ἔργου τους καὶ ὡς ἄνδρα διακριθέντα ἐπ' ἀρετῇ σᾶς ὑποδέχομαι ἐξ ὀνόματος τῶν συναδέλφων μας καὶ σᾶς εὐχομαι μακροζωία καὶ ὑγεία, γιὰ νὰ συνεχίσετε τὸ πολύτιμο ἔργο σας, πὸν μὲ τῇ συμβολῇ τῶν λοιπῶν βυζαντινολόγων ἐπαληθεύει τὸ ὄραμα τοῦ Κωνσταντίνου Παπαροηγόπουλου, πὸν πρῶτος εἶδε τὸν Μεσαιωνικὸ Ἑλληνισμό ὡς συνέχεια τοῦ ᾽Αρχαίου καὶ ὡς μετάβαση πρὸς τὸν Νέον Ἑλληνισμό.

᾽Αγαπητὲ καὶ ἀξιότιμε συνάδελφε κ. Μανόλη Χατζηδάκη, καλῶς δόρισατε στοὺς κόλπους τῆς ᾽Ακαδημίας ᾽Αθηνῶν !

Ὁ Πρόεδρος κ. Ἰωάννης Καρμίρης προσέθεσε τὰ ἐξῆς :

Εὐχαριστῶ καὶ συγχαίρω τὸν συνάδελφον κ. Πρεβελάκη διὰ τὴν λαμπρὰν προσφώνησίν του, παρακαλῶ δὲ τὸν νέον ᾽Ακαδημαϊκὸν κ. Χατζηδάκην ὅπως παρερχόμενος ἐπὶ τὸ βῆμα ἀναγνώσῃ τὸν λόγον εἰσδοχῆς του εἰς τὴν ᾽Ακαδημίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μνημειακὴ Ζωγραφικὴ στὴν Ἑλλάδα».

Η ΜΝΗΜΕΙΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΚΟΥ Κ. ΜΑΝΟΛΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Πρέπει νὰ ἐξομολογηθῶ ὅτι ἀνεβαίνοντας αὐτὴ τῇ σημαδιακῇ γιὰ μένα ἡμέρα στὸ βῆμα τῆς ᾽Ακαδημίας ᾽Αθηνῶν κατέχομαι ἀπὸ μία σχεδὸν πρωτόγνωρη συγκίνησις γιὰ τὴ μεγάλη τιμὴ πὸν μοῦ ἔκαμεν ἡ Ὀλομέλεια τοῦ ἀνώτατου πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς χώρας νὰ μὲ δεχθεῖ μέλος της τακτικῶ. Θέλω νὰ εὐχαριστήσω μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά καὶ τὴν Ὀλομέλεια ἀλλὰ καὶ τὸν καθένα ἀπὸ ὅλους τοὺς νέους γιὰ μένα συναδέλφους γιὰ τὸν τόσο φιλικὸ τρόπο πὸν μὲ δέχθηκαν ὅλοι στὴν ἐκλεκτὴ συντροφία τους.

Τὰ ἐγκάρδια λόγια ὑποδοχῆς τοῦ κυρίου Προέδρου καὶ οἱ ἐπαινετικὲς ἀναδρομὲς στὴ μεγαλόφυχη προσφώνησις τοῦ συναδέλφου κυρίου Πρεβελάκη — καὶ τοὺς εὐχαριστῶ γι' αὐτὰ — μοῦ ἔφεραν στὸ νοῦ ὅσους ἀτομικοὺς στόχους μελέτης παρέμειναν ἀμετακίνητοι στὶς περασμένους δεκαετίες, ὅταν δὲν ἔλειψαν οἱ πόλεμοι, οἱ ξένες κατοχῆς, οἱ δικτατορίες καὶ οἱ ἐπακόλουθες ἀθλιότατες ἱστορικὲς καὶ βιοτικὲς συνθηῆες. Θέλω νὰ εἰπῶ γιὰ τὰ κεντρικὰ θέματα ἐκεῖνα πὸν μὲ νεανικὴ